

עידן המועדים

ניסן, הכנות לפסח, ליל הסדר וימי העומר (תשע"ה)

על פי פסקי: השולחן ערוך, רמ"א, משנה ברורה, מרן הראש"ל רבינו עובדיה יוסף זצ"ל ועוד

נכתב ונערך על ידי הרב עידן בן-אפרים שליט"א (02-5324067)

השנה פסח חל בשבת כשנת תשע"ז, ויחול כן גם בשנים: תשע"ט, תשפ"ב, תשפ"ט

חודש ניסן

א. תחננו – בכל חודש ניסן אין אומרים וידי ונפילת אפיים, מפני שכל החודש הוא ימי גאולה ושמחה לישראל. וכן אין מספידים בו ואין אומרים צידוק הדין [אבל "השכבה" מותר] (ש"ע ורמ"א תכט, ב ו"ב ז; ב ו"ח *). והשנה שראש חודש ניסן חל בשבת, מוציאים שלושה ספרי תורה (לפרשת השבוע, קריאת ראש חודש, פרשת החודש) (רמב"ם תפלה יג, כג; חז"ע פורים, יט).

ב. בית העלמין – יש נוהגים ללכת לבית-הקברות בערב ראש חודש ניסן, נוסף על יום פקודת השנה (גשר החיים כט, ד). ואם חל יום השנה בחודש ניסן מותר ללכת לבית-קברות, אם נזהרים שלא להספיד את המת ושלא לבוא לידי בכי. ואם חל יום השבעה בחודש ניסן, אם האבלים מכירים בעצמם שלא יגיעו לידי בכי בעלותם לקבר הקרובים, מותר להם לעלות לקבר. אבל אם יגיעו לידי בכי, ידחו את העליה לקבר לאחר חודש ניסן (ילקוט יוסף אבלות מ, כז). ומותר לעלות על קברי צדיקים (הלכות חגים יט, טג).

ג. קמחא דפסחא – מנהג ישראל לתרום קמחא דפסחא לעניים עבור צרכי החג (רמ"א תכט, א ומ"ב ד ו). וכתב רבינו הרמב"ם (ירוש' ג, יח): וכשהוא אוכל ושותה בחג, חייב להאכיל לגר ליתום ולאמנה עם שאר העניים האומללים. אבל מי שנועל דלתות חצירו, ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו, ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו, ושמחה כזו קלון היא. ע"כ.

ד. ברכת האילנות – היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאים פרחים, מברך: "ברוך... שלא חָסַר בעולמו כלום, וברא בו בריות טובות ואילנות טובות לְיִהְיֹנּוּ בהם בני אדם" (ש"ע רכז, א). וגם הנשים מברכות ברכת האילנות (י). והזריזים מקדימים למצוות, ללכת ולברך בראש חודש ניסן [גם השנה שראש חודש חל בשבת (כג)]. – מברכים ברכת האילנות רק על אילני מאכל, אבל על אילני סרק שאינם מוציאים פירות, אין לברך (מ"ב ב; יא). ויש לברך לכל הפחות על שני אילנות, אף על פי שהם ממין אחד. והמברך על מיני אילנות הרבה, הרי זה משובח (יא). ומ"מ, אם אינו מוצא אלא אילן אחד, גם יכול לברך עליו (חז"ע ט"ו בשבט, תנח). – אם לא בירך ברכת האילנות עד שגדלו הפירות, שוב אינו מברך (ש"ע שם). וכל שנפלו הפרחים והתחיל גידול הפרי (אף על פי שאינו ראוי לאכילה) אין לברך ברכה זו. ומכל מקום, אילן שהתחילו לגדול בו חלק מפירותיו, אם יש בו עדיין פרחים וניצנים, מברך עליו ברכת האילנות (כו).

הכשר כלים

א. כלים שהשתמשו בהם בחמץ, אפילו פעם אחת לפני שנים רבות, ורוצים להשתמש בהם בפסח, אסור להשתמש בהם מבלי שיכשירם תחילה כדת, כיון שהחמץ בלוע בכלים ואינו יוצא מהם אלא על ידי הכשרה. ובאותה הדרך שנבלע החמץ בכלי, באותה הדרך גם יפלט החמץ (כבולעו - כן פולטו) (ש"ע תנא, ה). – יש לזהר שלא להגעיל כלי בשר וכלי חלב ביחד, אלא אם כן לא השתמש באחד מהם (בבשר או חלב) במשך ה-24 שעות האחרונות (שם, ב). (והאשכנזים מחמירים בכל אופן שלא להגעיל שום כלי (אף בנפרד) אלא רק לאחר שעברו 24 שעות מהפעם האחרונה שהשתמשו בו בחמץ (רמ"א שם). – ולא יכניס הרבה כלים בבת אחת, כדי שרתחת המים תגיע לכל כלי וכלי (ש"ע תנב, ג). ויזהר להכשיר הכלים קודם זמן ביעור חמץ (ולאחר זמן זה, יעשה שאלת חכם) (שם, א).

* **הבהרה:** סתם ציון שבדברינו, הכוונה לעמוד שבספר חזון עובדיה, פסח/יר"ט. ש"ע=שולחן ערוך. מ"ב=משנה ברורה. כה"ח=כף החיים.

ב. הגעלה בכלי ראשון – להלן סוגי כלים שהכשרם הוא על ידי "הגעלה בכלי ראשון", דהיינו, שירתח סיר מים גדול על האש, ובשעה שהמים רותחים ומעלים בועות יכניס לתוכם את הכלים (לאחר שניקה אותם היטב מכל לכלוך), ואלו הם: חצובה (הברזלים שמניחים עליהם את הסירים בשעת הבישול [ורצוי לצפותם]), כמו כן יכשיר את המבערים. ואם הכשירם בעירוי מכלי ראשון, הוכשרו בכך (קלז-קלח), ידיות הכלים, מחבת (קלח) (וגבי טפלון, ראה בסעיף ח), מטחנת בשר (כשהיא מפורקת. וטוב שאת החלק המנוקב יתן על האש, שבמידה ונשאר שם איזה פירור, ישרף לגמרי (קט). והיינו כשהשתמש בה בחמץ עם דבר חריף, שום בצל וכדומה (אור"צ ג, קכא)), מצקת (ש"ע שם, ה), סירים (אלומיניום או נירוסטה. וינקה היטב באיזור הידיות והסמלים המסחריים. ובסיר לחץ יש להגעיל גם את הגומי שבכיסוי הסיר לאחר שינקוהו (קלח)), סכינים (ש"ע שם, ג) (וטוב לקנות חדשה (מ"ב שם, יט). ואם יש לה ידיה, ינקה היטב עם סבון במקום החיבור ואז יגעיל (קלז)). – ונוהגים לטשוף הכלים במים קרים מיד לאחר ההגעלה (ובדיעבד אין זה מעכב) (ש"ע תנב, ז ומ"ב לד).

ג. עירוי מכלי ראשון – להלן סוגי כלים שהכשרם הוא על ידי "עירוי מכלי ראשון", דהיינו, שירתח מים (בסיר או קומקום חשמלי (קלז)), ובשעה שהמים רותחים ישפוך אותם על הכלים (לאחר שניקה אותם היטב מכל לכלוך), ואלו הם: בקבוק תינוק (מפלסטיק), כיור (קנא), צלחות פלסטיק (שם), שיש המטבח (קט).

ד. הגעלה בכלי שני – כפות ומזלגות הכשרם ע"י "הגעלה בכלי שני", דהיינו, שישפוך מים רותחים מכלי ראשון שעל האש אל תוך כלי אחר, ויכניס לתוך הכלי השני את הכפות והמזלגות (וכל שכן שהגעלה בכלי ראשון או עירוי מכלי ראשון מועילים להם). אך כף המיועדת לבחישה בסיר שעל האש, צריכה הגעלה בכלי ראשון (ש"ע תנא, ה).

ה. שטיפה – להלן סוגי כלים שמשמשים בהם בצונן, ולכן הכשרם הוא על ידי שינקם היטב וישטפם במים צוננים מן החמץ המצוי בהם: ארגז לחם, ארונות מטבח, יעה, כד פלסטיק לשקיות חלב, כוסות קידוש ושתייה קרה (ש"ע תנא, כה), כלי זכוכית למיניהם (וראה עוד להלן בסעיף ז), כלי לנטילת ידים, כסאות, מאפרה, מברשת שיניים (וטוב לקנות חדשה), מגש, מטאטא, מלחיה, מקלף, מקפיא (ותחילה צריך להפשיר הקרח שבו), מקרר חשמלי (קמח) (כולל הקיפולים שבגומיות, ופתחי יציאת הקור שבתחתית תא ההקפאה), משולש שבכור, משקל לאוכל, מתלה לכלים ולסכו"ם, עגלות ילדים (ויכבס את חלקי הבד), פותחן, פח אשפה, צידינית, צעצועים, שואב אבק (לרוקנו ולנקותו), שולחן אכילה (אם מכוסה תמיד במפה. – ואם אוכלים עליו ללא מפה, יערה עליו מים רותחים. ואם חושש שיתקלקל, ישמש בו בפסח רק על ידי כיסוי מפה) (ש"ע שם, כ; קנט), שיניים תותבות (וטוב לערות עליהן מים רותחים מכלי ראשון) (קמח). ובכל אלה, אם הם נקיים מחמץ, אינם צריכים שטיפה והכשר כלל. ויש להקפיד לנקות את כסיי הבגדים והתיקים של הילדים מחמץ. וכן בספריה יש לנקות את המדפים שבהישג ידם של הילדים].

ו. כלי חרס – כלי חרס או מצופים חרס (פורצלן), או עשויים מתערובת חרס, אם השתמש בהם בחמץ חם, אין מועיל להם הכשר כלל, ויצניעם עם כלי החמץ. ואם השתמש בהם בדברים צוננים בלבד, די להם בשטיפה (ש"ע תנא, א; קנט. ולגבי כלי שני, ע"י רמ"א שם וכה"ח אות כ ואור"צ ג, קיב). אבל נהגו העולם שלא להשתמש בכלי חרס, אפילו אם השתמש בהם בחמץ צונן בלבד (ש"ע שם, כב).

ז. כלי זכוכית – כלי זכוכית לכל סוגיהם השונים (דורלקס, פיירקס וכדו' (קנה)), למנהג הספרדים אינם בולעים ואינם פולטים כלל, אפילו אם השתמש בהם בחם, והכשרם הוא בכך שינקם וישטפם במים מחמץ שרבוק בהם (ואם הם נקיים מחמץ אינם צריכים הכשר כלל) (ש"ע תנא, כו). [והאשכנזים נוהגים בכלי זכוכית כדן כלי חרס (רמ"א שם)].

עצמה ללא שום דבר מאכל או ממרח (עא). – את כזית המצה צריך לאכול תוך שש עד שבע וחצי דקות (סו), וכמו כן צריך לאוכלה בהסיבה, ויתבאר דיניה בסמוך.

ה. ארבע כוסות – חז"ל (פסחים קי"ד): תיקנו לשתות ארבע כוסות יין בליל הסדר. וצריך לשתותן במקום שניתקנו (אחת בקידוש, שניה אחר ברכת "גאל ישראל" שבסיום ההגדה, שלישית בברכת המזון, רביעית אחר ההלל. ולהלן כתבנו כל דבר במקומו). ואם שתה את ארבע הכוסות שלא כסדר שניתקנו, לא יצא ידי חובתו (ש"ע תעב, ח).

ז. מצוה לשתות יין אדום (ש"ע תעב, יא), ויש להקפיד לקנות ינות ומין ענבים טבעי המכילים רוב יין (ולא רוב מים), וכשרים לברכת "בורא פרי הגפן" לדעת הספרדים (יג). – גם אם שקשה לו לשתות יין, צריך לדחוק עצמו לשתות ארבע כוסות בליל הסדר (ש"ע שם, ט), אלא אם כן יש חשש שיבוא לידי חולי פנימי או שיפול למשכב (יד) (וכן הדין לגבי אכילת המצות והמרור (עו, עז, צט)).

א. כמות היין ששותים בכל כוס צריכה להיות 81 מ"ל, שהוא שיעור "רביעית" (כחצי כוס רגילה בערך), ולכתחילה ישתה את רביעית היין בבת אחת. אם קשה לו לשתות רביעית יין, ישתה לכל הפחות רוב רביעית בבת אחת, שהוא שיעור 41 מ"ל (ובכוסות שלנו, שרובה של הכוס מכילה יותר משיעור רביעית, לכתחילה ישתה רוב הכוס (ולא רק רביעית)) (ש"ע תעב, ט; סו). ואם לא שתה בבת אחת, אלא לסירוגין, דהיינו ששתה הרביעית בשתיים או בשלוש לגימות ושהה יותר משבע וחצי דקות, לא יצא (רמ"א שם ומ"ב לד), וצריך לחזור ולשתות. – ויש נוהגים שאין האדם מוזג לעצמו את היין אלא אחרים מוזגים לו, כדי להראות דרך חירות (רמ"א תעב, א). – את היין צריך לשתות בהסיבה (ש"ע תעב, ב; י' תעט ותפ), ויתבאר דיניה בסמוך.

ה. חסיבה – חייב כל אדם להראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, וצריך לנהוג בליל הסדר כבן חורין. ולכן, תיקנו חכמים "הסיבה" בליל הסדר, דהיינו, שבאכילת המצות ושתיית הארבע כוסות, האדם יטה את עצמו וישען לצד שמאל (ולא לצד ימין, אפילו אם הוא שמאלי (בא"ח צו, כח)), וכדרך מלכים שהיו אוכלים ושותים בהסיבה (ש"ע רמ"א תעב, ג). – ראוי להכין כסאות נוחים לצורך ההסיבה (כגון כסאות עם ידיות או שישובב המשענת לצד שמאל, ויזהר שלא יטה עצמו באוויר, כי אין זו הסיבה) (שם ב).

ט. לא חייב – מי שלא היסב, או שהיסב על צד ימין, צריך לחזור ולאכול המצה (זולת אם לא היסב באכילת הכורך או האפיקומן, וקשה עליו לחזור ולאכול קא, קח ומ"ב תעו, ד), וכן הדין שצריך לחזור ולשתות כוס היין (אך לא יברך שנית. ואם אינו בריא יכול להקל שלא לחזור ולשתות (כט)).

י. נשים – גם הנשים צריכות להיסב, ומכל מקום בדיעבד אם לא היסבו אינן צריכות לחזור ולאכול או לשתות בהסיבה (ש"ע רמ"א תעב, ד; חז"ע ו, סח). והוא הדין באדם שמאלי שהיסב על צד ימין, שיצא ידי חובתו (מ"ב תעב, יא).

סימני הסדר: קדש, ורחץ, כרפס, יחץ, מגיד, רחצה, מוציא מצה, מרור, פורף, שלחן-עורף, צפון פרף, חלל, גרצה (רש"י במחזור ויטרי סימן סה)

★ אמירת "שלום עליכם" זכו – קודם הקידוש אומרים "שלום עליכם" ו"אשת חיל" כפי שנוהגים בכל ליל שבת (ש"ע כף החיים תקפג, ג; חז"ע שבת ב, יג; הלכות חגים לה, ג) (ובענין הקפות השולחן וברכת הריח ופיוט "אזמר בשבחין", הדבר שנוי במחלוקת, ובין אם יעשו כן או לא, יש להם על מה שיסמוכו. והנהוגים להניח "ב לחמים, יניחו מצות כמנהגם (ש"ע ש"ת רב פנלים ח"א טוד ישרים, יג; בא"ח ש"ב ס"ט פ' בראשית; כה"ח שם). וקודם ברכת הקידוש, אומרים "יום השישי" ו"אלה מועדי").

א. קדש – קודם הקידוש טוב לשטוף הכוסות (למרות שהן נקיות), ומוזגים יין בכוסות לכל המסובים (וטוב להטיף ביין מים ג' פעמים) (סו), ובשעת הקידוש כולם עומדים ואוחזים הכוסות ביד ימין (כה"ח רעא, טב) [והאשכנזים יושבים בקידוש (מ"ב תעב, ג)]. – המקדש מברך את הברכות בקול רם ומכוין להוציא את השומעים ידי חובה, והשומעים גם הם מכוונים לצאת ידי חובה, ועונים אחריו "אמן" (ולא יענו "ברוך הוא וברוך שמו" אחרי אמירת שם ה', ובדיעבד אם ענה אין זה הפסק (י"ט-כ)).

ב. ורחץ – נוטלים ידים בלא ברכה קודם אכילת הכרפס (מפני שמטבילים את הכרפס בחומץ או במי מלח, וכדין דבר שטיבולו במשקה (ש"ע תעב, ו; קנה, ד)). הנטילה צריכה להיות כדין נטילת ידים לסעודה, וטוב להחמיר שלא לדבר אחר הנטילה (לב).

ג. כרפס – יקח כרפס (סלרי) פחות מ-18 גרם (ולא יותר משיעור זה), יטבל אותו בחומץ או במי מלח (ואם מטבל במי לימון, יקפיד שיהא הרוב מים (לה)) ויברך עליו: "ברוך אתה ה', אלוקינו מלך העולם, בורא פרי האדמה" (ש"ע תעב, ו) (ונכון שאחד יברך ויכוין לפטור את כולם (לז)), ויכוין לפטור בברכה זו גם את המרור (חסה) שיאכל אחר כך (מ"ב תעב, נה). – באכילת הכרפס אין צריך להסב, ואם רוצה, הרשות בידו (מ).

ד. יחץ – יקח משלושת המצות המונחות בקערה את המצה האמצעית, ויחצנה לשנים, את החלק הגדול ישמור לאפיקומן, ואת החלק הקטן יניח בין שתי המצות שבקערה (ש"ע תעב, ו).

ה. מגיד – מצות עשה מן התורה לספר ביציאת מצרים, וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח. ותיקנו חכמים סדר סיפור יציאת מצרים באמירת הגדה של פסח, ולכן חייב כל אדם לומר את סדר ההגדה. ואפילו אם כל בני הבית חכמים ובקיאים בסיפור יציאת מצרים, מצוה עליהם להוסיף על ידיעתם בפירושים כל אחד כפי שיכלו (ש"ע רמ"א תעב, ו).

ו. גם הנשים חייבות בסיפור יציאת מצרים וקריאת ההגדה (ש"ע תעב, יד ומ"ב מה), ולכן לא תתעסקנה בעת אמירת ההגדה בסיפור המאכלים וכדומה (ואם הוצרכה האשה לטפל בילדים וכדומה, כשתסיים את עיסוקיה תשלם את קטעי ההגדה שהחסירה) (ש"ע באה"ל תעב, ח ס"ד"ה שלא כסדר).

ז. לפני אמירת "מה נשתנה", מוזגים כוס שניה ומניחים לפני בעל הבית [כדי שישאלו התינוקות מדוע שותים כוס שניה קודם הסעודה (ש"ע תעב, ז). – ולשאר המסובים אין צריך למוזג כעת, אלא לפני "לפיכך אנחנו חייבים להודות", שאז כל אחד צריך להגביה כוסו (כה"ח שם, קמז)], ושותים אותה בסיום ההגדה לאחר ברכת "גאל ישראל" [ואין מברכים "בורא פרי הגפן" על כוס שניה, מפני שנפטרה בברכת הגפן שבקידוש. והאשכנזים נוהגים לברך שוב, אבל אין מברכים ברכה אחרונה (ש"ע רמ"א תעב, א). – אם האדם שותה מכוסו והיא נקיה, אין צריך לשוטפה ולהדיחה בכוס השניה והרביעית, גם לפי הקבלה (ש"ע מ"ב תעב, סח; נה)].

ח. רחצה – נוטלים ידים לסעודה ומברכים: "ברוך אתה וכו', אשר קידשנו וכו', על נטילת ידים" (ש"ע תעב, א).

ט. מוציא מצה – יקח בידיו המצות כסדר שהניחן, דהיינו, המצה החצויה בין שתי השלימות, ויברך ברכת "המוציא לחם מן הארץ", ויכוין לפטור את בני הבית. ישמוט מידיו את המצה התחתונה, ואז כשנשאר בידיו המצה העליונה והמצה החצויה, יברך: "ברוך אתה ה', אלוקינו מלך העולם, אשר קידשנו במצוותיו, וציונו על אכילת מצה", ובוצע משתייהן – כזית מן העליונה וכזית מן החצויה, מטבלין במלח (ש"ע תעב, א), טועם מעט (בלא הסיבה) (טו), ומחלק לבני הבית.

ומאחר ואין המצות מספיקות בכדי לחלק מהן שתי כזיתות לכל בני הבית, יתן לכל אחד חתיכה קטנה מן המצות שבירך עליהן וישלים השיעור במצות נוספות (ש"ע קח), ויאכלו בהסיבה. (אבל מעיקר הדין, אחרי שנגמרה המצה החצויה, אין הכרח לתת לכל אחד שתי כזיתות מן המצות השמורות הנוספות, ודי באכילת כזית אחד בלבד. – ובדיעבד, בכל אופן שאכל רק כזית אחד יצא ידי חובתו. ובמקום קצת צער, אף לכתחילה די בכזית אחד) (סו). – ראוי ונכון שלא להפסיק בדיבור שאינו מענין הסעודה, מזמן שמברך "המוציא" עד סיום אכילת ה"כורך" (קא, קט).

ה. חזקת גרות – השנה שפסח חל בשבת, הנשים מדליקות נרות, ומברכות: "ברוך אתה ה', אלוקינו מלך העולם, אשר קידשנו במצוותיו, וציונו להדליק נר של שבת ויום-טוב" (מ"ב רסג, כד) (ואם לא הזכירו שבת ויום-טוב, אלא רק שבת או יום-טוב, אינו מעכב ילקוט יוסף שבת א' ח"ב, רצו). - והנכון שלא תברכנה ברכת "שהחיינו" בהדלקה (רסס).

ו. סדר תפילת שבת וחג – בתפילה מקדימים קבלת שבת (כולל "לכה דודי") (רכב), ואין אומרים "במה מדליקין" (רמ"א ס"ט עה) (אלא רק את הסיום "אמר רבי אלעזר"), ומתפללים תפילת החג בשמחה ובהתלהבות ומזכירים את יום השבת [ואומרים "אלוקינו ואלוקי אבותינו, רצה נא במנוחתינו, קדשנו במצוותיך" וכו' (כה"ח תפז, לד; חז"רע ימים נוראים, עה). ואם טעה וחתם "ברוך אתה ה', מקדש ישראל והזמנים", ולא הזכיר שבת בחתימה, בדיעבד יצא ידי חובה ואינו חוזר להתפלל, וטוב שיכוין לחזרת השליח ציבור מתחילה ועד סוף (רכד, רסס). אבל אם לא הזכיר שבת גם באמצע הברכה, אם הגיע ל"רצה" יחזור ל"אתה בחרתנו", ואם סיים התפילה יחזור ויתפלל (מ"ב תפז, ב ויא). אחרי תפילת העמידה אומרים "ויכולו" (רלז), ואין השליח ציבור אומר ברכת "מעין-שבע" כבכל ליל שבת, לפי שלילה זה משומר מן המזיקים (ש"רע שס, א; רלא) [ואם עבר ובידך, אין להפסיקו באמצע הברכה, כיון שאז בודאי תהיה ברכתו לבטלה, אבל אין לענות אחריו "אמן" (רלז)]. ואחר כך גומרים את ההלל בברכה (ש"רע שס, ד), ואף הנשים צריכות לומר את ההלל בברכה קודם הקידוש [אפילו אם נמצאת בביתה ואינה רגילה להתפלל ערבית (רל). אך את ההלל שביום אינן חייבות לומר, ולכן לא תברכנה עליו. – ולאשכנזים ישנם מנהגים שונים בענין אמירת ההלל (רמ"א, מ"ב ופס"ט ס).]

ליל הסדר

ליל הסדר הינו גולת הכותרת של כל ההכנות לכבוד חג הפסח, ולכן על האדם להיזהר וליתן דעתו לקיים את כל מצוות ליל הסדר כהלכתו, שחלילה לא יהיה זומה לאדם שחרש וזרע וכו' ולא קצר את תבואתו, שכן עיקרו של ליל הסדר הוא הצד הרוחני המלא תוכן ופנימיות. אף הנשים חייבות בכל מצוות ליל הסדר כמו האנשים (ש"רע תעב, ד), וכמובן שיש לשתף את הילדים הקטנים שבגיל חינוך (שס א, וטו-סז).

א. סדר הקערה – מניחים על השולחן קערה אשר עליה: שלוש מצות, מרור (חסה שלימה), כרפס (סלרי), חרוסת, חזרת (עלי חסה בודדים או עולשין), בשר זרוע צלוי (זכר לקרבן פסח), ביצה (זכר לקרבן חגיגה) (ע"י ש"רע תעג, ד). סדר הקערה מופיע בהגדה. וישתדל לסדר את השולחן בכלים נאים ברוב פאר והדר כפי יכולתו (ש"רע תעב, ב).

★ בהיות ובגידולי החסה והכרפס מצויים הרבה תולעים אשר אינן נראות לעין, יש להקפיד לקנות מרור וכרפס מגידולים מיוחדים הנקיים מחשש תולעים (וישטפם תחת זרם מים חזק ויבדקם בדיקה שטחית). ואם לא השיג, יסיר את העלים וישתמש בקלחים (ג, צה). – ויש להכין חרוסת בכמות מספקת מערב שבת [והנהוגים לעשות חרוסת מסילאן ומערבים בו אגוזים ושקדים טחונים, ושכח לתת האגוזים מלפני שבת, יכול ליתנם בשבת בשינוי, דהיינו שיתן האגוזים תחילה ואחר כך הסילאן, ואף שהיא בלילה עבה, כיון שהוא לצורך מצוה מותר, ולא יטרוף לערבם בכח אלא מערב בכף בנחת. אבל אם אינו מכין לצורך טיבול מצוה אלא לסתם אכילה, יעשה בלילה רכה ובשינוי (בא"ח ש"ש חשפ"ס, יט; צז; הליכ"ע ד, קלא)].

ב. דיני חמץ – מצות עשה מן התורה לאכול כזית מצה בליל הסדר (מלבד שאר כזיתות מצה שחייבם מדברי חכמים, וכפי שיבואר להלן). המצה שיוצאים בה ידי חובה, לכתחילה צריכה להיות מצה עבודת-יד שמורה משעת קצירה. ובשעת הדחק כשאין אפשרות להשיג מצה שכזו, יוצאים ידי חובה גם במצת מכונה השמורה משעת טחינה או ליש (ש"רע תנג, ד; עו, עח). [ואם יש סבירות שהאנשים המסובים לא יאכלו כראוי ממצות העבודת-יד, עדיף שיאכלו ממצות מכונה, כדי שלכל הפחות יצאו ידי חובה].

ג. שיעור חמץ – שיעור כזית מצה תלוי בסוג המצה: במצות רכות עבודת-יד יש לשקול שיעור של 38 גרם, במצות קשות עבודת-יד שיעור של 20 גרם, ובמצות מכונה רגילות שיעור של 11 גרם (ובהן השיעור הוא מעט יותר משליש מצה). [חשוב השיעורים הוא לפי נפח, כפי הגדת איש מצליח]. ויש לשקול את המצות (וכן את המרור) במשקל (ומותר לשקולן אף בליל הסדר, במשקל שאינו אלקטרוני (עג)), ולא ישקול בצמצום אלא יקח בריוח (שיעורי תורה בהקדמה ד"ה ועלי; אורל"צ ל: עג). ומומלץ להכין את המצות והמרור בשקיות מערב החג.

ד. קודם אכילתו יכוין לקיים מצות עשה של אכילת מצה (ש"רע תנה, ד; ס, ט), וצריך ללעוס את המצה היטב (ש"רע תנה, ג) ולאכולה בפני

ינקה ויבדוק את מכוניתו הפרטית (ב). ספרים – אינם צריכים בדיקה מחמץ (לה), ואם הם באים במגע עם חמץ וקשה לנקותם (כמו ברכונים של ברכת המזון, זמירות שבת, ספרי ילדים, ספרי בישול), יצניעם יחד עם כלי החמץ וישתמש בחדשים (ע"י רמ"א תסו, יב). – המקום שמניחים בו חמץ על דעת למוכרו לגוי, אינו צריך בדיקה (ג). – בחדר-מדרגות ובכל רכוש משותף או ציבורי, יש למנות מבעוד מועד אדם אחראי לבדיקה.

ו. במה בודקים? – הבדיקה צריכה להיות לאור נר שעווה או פראפין (ואין להשתמש בנר אבוקה של הבדלה) (ש"רע תלג, א-ב; מ), ואם אין לו, יכול לבדוק גם על ידי פנס כיס, ואף מברך על הבדיקה (לח). וכן ינהג לכתחילה במקום שיש חשש שריפה (כגון ברכב, בארון וכדומה. – אך לא ישתמש בפנס המאיר בחזוקה ומטשטש הראיה (הליכות שלמה, קי). – ואין צריך לכבות את אור החשמל בבית בשעת בדיקת החמץ (מ).

ז. ביטול חמץ – לאחר הבדיקה מבטלים את החמץ, ואומרים שלוש פעמים: "כל חמץ ושאר שיש ברשותי, שלא ראיתו ושלא בערתיו, יתבטל ויהיה כעפר הארץ" (ש"רע תלד, ב). – ויש להצניע במקום מיוחד את החמץ המיועד לאכילה למחרת, כדי שלא יתפזר בבית ויצטרך לבדוק שוב (שס, א).

ערב פסח

א. תענית בכורים – מעיקר הדין צריכים הבכורים (מאב או אם) להתענות בערב פסח מהבוקר [אף השנה שחל בערב שבת (מ"ב תע, ה)], זכר לנס שעשה הקב"ה לבכורים במכת בכורות במצרים (ש"רע תע, א ומ"ב א) (ומנהגנו שאין נקבה בכורה מתענה (דז)). ובדורות הללו שירדה חולשה לעולם, נהגו להשתתף בסיום מסכת (רח), וטועמים כזית מהכיבוד שהובא לסיום, ובכך מפסיקים את התענית, וצריכים להקשיב היטב לדברי הסיום (והמסיים יסביר היטב את דברי הסיום) (ריב).

סוף זמן אכילת חמץ: 10:12 בבוקר

סוף זמן ביעור חמץ: 11:28 (ששן ק"ז)

ב. ביעור זביטול חמץ – את החמץ שנשאר ברשותו חייב לבער מן העולם עד השעה הנ"ל בכל דרך שהיא (לשורפו, לשפוך עליו חומר שיפסל מאכילה, לפוררו ולזרוק ברוח וכדומה. – והמנהג לשורפו, ויפרסנו לחתיכות כדי שתשלוט בו האש (ע"י ש"רע רמ"א תמה, א)). אחר שביער את כל החמץ, יבטל את החמץ, ויאמר שלוש פעמים: "כל חמץ ושאר שיש ברשותי, בין שראיתו בין שלא ראיתו, בין שבערתיו בין שלא בערתיו, יתבטל ויהיה כעפר הארץ" (ש"רע תלד, ב-ג). ובכל מקום שהאדם נמצא יכול לבטל את החמץ, ואינו חייב להיות בביתו (שס, ד).

ג. עשיית מלאכה – מזמן חצות היום (שעה 12:45), אסור לעשות מלאכה בערב פסח (ש"רע תסח, א). והאיסור הוא רק במלאכה גמורה כגון לתפור בגדים חדשים (רמ"א שס, ב), להסתפר וכדומה (ואדם שלא הסתפר, ראוי להסתפר על ידי עצמו (קצא)). ובירושלים, מידת חסידות שלא להסתפר אפילו קודם חצות היום, אלא מסתפרים בליל ערב פסח (קצה), אבל עשיית מסחר מותרת (וטוב להחמיר משעת מנחה קטנה ולמעלה, שעה 4:25), וכן מותר לגזוז צפורניים, לצחצח נעלים, לגהץ בגדים וכדומה (קצג).

ד. אכילת מצה – אסור לאכול מצה מתחילת היום, והאיסור הוא רק במצה שאפשר לצאת בה ידי חובת אכילת מצה בליל הסדר, אבל מצה עשירה, מבושלת או מטוגנת שאין יוצאים בה ידי חובה, לא אסרו לאוכלה בערב פסח [וילדים קטנים שאינם מבינים בסיפור יציאת מצרים, מותר לתת להם לאכול אפילו מצה רגילה]. – והחל מהשעה 3:40 אין לקבוע סעודה על מצה (עשירה, מבושלת או מטוגנת), ואף כשאוכל פחות משיעור כביצה (פחות מכ-50 גרם) אין להתיר אלא במקום צורך, בכדי שיוכל לאכול את המצה בליל פסח לתיאבון. אבל מותר מן הדין לאכול תבשיל של בשר, אורז, פירות, ירקות וכדומה, עד סמוך לכניסת החג. וטוב לעשות כן בכדי שיהיה מיושב במהלך ליל הסדר, אולם יזהר שלא יאכל הרבה מדי, כדי שיוכל לאכול המצה בליל הסדר לתיאבון (ש"רע תעא, א; מ"ב תמד, ח).

★ מנוחה – ראוי שהאדם ינוח ביום שישי, כדי שיהיה עירני בליל הסדר. ובפרט יש לדאוג שהילדים ינוחו, לפי שהם עיקרו של ליל הסדר, ששואלים את ארבע הקושיות, וההגדה היא בעצם התשובה לשאלותיהם, ומקיים בכך מצות עשה של "והגדת לבנך". כמו כן יכין דברי תורה ממדרשי חז"ל לספר ביציאת מצרים.

ה. תבניות אפיה, שיפודים, סיר של עוגה או פשטידה, מחבת טפלון – אין אפשרות להכשירם לפסח, ויש להצניעם ולקנות חדשים (סי' פסח כהלכתו, ק"ג), וכן מצנם, טוסטר, נפת קמח, וכלי חמץ, שאין מתכוונים להכשירם לפסח, יש להניחם במקום מוצנע בארון, שלא יבואו להשתמש בהם בטעות (ש"ע תנא, א.).

ד. **תרופות** – כדורי בליעה (נגד כאבי ראש, שיניים וכדומה) שטעמם פגום, מותר לחולה להשתמש בהם בפסח, אפילו אם יש בהם תערובת עמילן של חיטה (ואם סובל רק ממיחוש קל, אין להתיר), ונכון לבקש מהרופא תרופות אשר אינן מכילות חמץ. – אך סירופ מתוק וכדורים שהחך נהנה מהם, אסור להשתמש בהם בפסח, אלא אם כן נתברר שנעשו מעמילן של תירס או תפוחי אדמה (קכ.).

ואנשים הנוטלים תרופות מחמת בעיות רפואיות, כגון: לחץ דם, סכרת, לב, כליות ושאר איברים פנימיים, בעיות נפש וכדומה, אסור להם לשנות מתרופתם הקבועה, אפילו אם יש תרופה אחרת כשרה לפסח, כי השינוי עלול לגרום לסיבוכים ובעיות רפואיות.

ה. חומרי ניקוי, שמפו, סבון, משחת נעלים, קרם, אינם צריכים הכשר לפסח, כיון שאינם ראויים לאכילת כלב (ש"ע תנב, ט). והוא הזדן למוצרי קוסמטיקה, כלים חד פעמיים, מפות ומפיונים.

מכירת חמץ ובדיקת חמץ

א. **מכירת חמץ** – אם משאירים חמץ בבית בימות הפסח, יש להניחו במקום מוצנע בכדי שלא יבואו חלילה להשתמש בו בטעות. וחייבים לעשות "מכירת חמץ" אצל הרבנים, דהיינו, שממנים את הרב שליח למכור את החמץ שברשותינו לגוי עד מוצאי שביעי של פסח, ובכך אין עוברים על איסור "בל יראה ובל ימצא" של חמץ ברשותינו (באופן ששכח לעשות ביטול חמץ (ע"י מ"ב תלד, ו ותמו, ו), וכמו כן לא נכשלים אחר הפסח באכילת חמץ שעבר עליו הפסח (ללא מכירה) שאסור באכילה ובהנאה (ש"ע תנח, א), אפילו שביטלו (שם, ה). – ומצוה רבה לדבר על כך עם אנשים אשר אינם מודעים לענין המכירה, ואפשר לקבל את הסכמתם ולמכור את החמץ עבורם. – ואדם שיכול לכלות את כל החמץ שברשותו (על ידי אכילה או העברה לאחרים), תבוא עליו ברכה.

ב. **בדיקת חמץ** – בודקים את החמץ לאור הנר בליל י"ד בניסן (יום חמישי בלילה) החל מהשעה 7:16 (ש"ע תנד, א). – והחל מחצי שעה קודם זמן הבדיקה אסור להתחיל במלאכה, מחשש שמא ימשך בדבר וישכח לקיים מצות בדיקת חמץ (ואם התחיל קודם חצי שעה מזמן הבדיקה, אינו צריך להפסיק, כיון שהתחיל בהיתר). וכן אסור להתחיל לאכול פת או עוגה (יותר מכ-50 גרם), אבל בשר, פירות וכדומה מותר לאכול. – וללמוד תורה ביחידות אסור רק משהגיע זמן הבדיקה, ואם התחיל לפני כן (אפילו תוך חצי שעה), אין צריך להפסיק (ש"ע תנא, ב; מא-מב, א). – ובכל אופן, יש להקדים להתפלל תפילת ערבית לפני הבדיקה (תד).

ג. **פיזור חתיכות לחם** – נוהגים על פי הקבלה לפזר בבית עשרה פירורי לחם (כל אחד פחות מכזית) עטופים בנייר או בניילון, והבודק את הבית מחמץ מוצאם על דרך בדיקתו. ונכון שירשמו תחילה היכן הניחו את החתיכות, ואם אחר החיפוש לא מצאו אחת מן החתיכות, אפשר לסמוך על הביטול שעושים אחר בדיקת החמץ (רמ"א תלב, ב; לו-לח).

ד. **הברכה** – מברכים לפני הבדיקה: "ברוך אתה ה', אלוקינו מלך העולם, אשר קידשנו במצוותיו, וציונו על ביעור חמץ" (ש"ע תלב, א). [ממדת חסידות, להשיג פרי חדש ולאחר שיברך "על ביעור חמץ" ויבדוק מעט, יברך ברכת "שהחינו" על הפרי ויכוין לפטור את מצות בדיקת חמץ, וימשך בבדיקתו, ואחר שסיים הבדיקה יברך ברכת הנהיגן על הפרי ויאכלנו (תה). – ואם ממנה שלח שיבדוק את ביתו במקומו, אזי השליח מברך (מ"ב ט) (ואם גם בעל הבית משתתף בבדיקה והשליח מסייעו, אזי בעל הבית יברך ויכוין לפטור את השליח בברכתו (ש"ע שם, ב)). – וזוהר שלא לדבר בין הברכה להתחלת הבדיקה, ואם דיבר דברים שאינם מעניין הבדיקה לפני שהתחיל לבדוק, צריך לחזור ולברך, אבל אם כבר התחיל בבדיקה אינו חוזר לברך. ובאמצע הבדיקה רשאי לדבר בכל מה שהוא מעניין הבדיקה, וכגון לברר אם מעורב חמץ בדבר מסויים או אם ניקו מקום מסויים וכיו"ב (ש"ע שם, א וס"ב ה-ו).

ה. **היכן בודקים?** – בודקים את החמץ בכל חדרי הבית, אפילו בחדרים שאין דרך לאכול בהם, וכן במחסן, מרפסות, ארונות, מקרר ובכל מקום שיתכן שיש בו חשש חמץ (ש"ע תלג, א). כמו כן

ה. תבניות אפיה, שיפודים, סיר של עוגה או פשטידה, מחבת טפלון – אין אפשרות להכשירם לפסח, ויש להצניעם ולקנות חדשים (סי' פסח כהלכתו, ק"ג), וכן מצנם, טוסטר, נפת קמח, וכלי חמץ, שאין מתכוונים להכשירם לפסח, יש להניחם במקום מוצנע בארון, שלא יבואו להשתמש בהם בטעות (ש"ע תנא, א.).

ט. **מדיח כלים** – ינקוהו מלכלוך, ואח"כ יפעיל אותו כשהוא ריק ללא כלים על פעולת הרתחה עם חומרי ניקוי (אוצר דינים, תקסח).

י. **מיקרוגל** – ינקה אותו היטב, ואחר כך יניח בו קערה עם מי-אמה [לא אקונומיקה, מפני שגורמת לקלוקל], ויפעיל את המכשיר במשך חמש דקות כדי שירתחו המים ויתפזרו האדים בכל חלל המיקרוגל, ובנוסף לכך, נכון להחמיר להשתמש במיקרוגל בפסח באופן שיניח את המאכל שרוצה לחמם בתוך קופסה סגורה או שקית. – ומיקרוגל שיש בו גופי השחמה, דינו כתנור שיבואר דינו להלן (אוצר דינים, תקסח).

יא. **תנור אפיה** – יש לנקותו היטב עד כמה שאפשר משיירי המאכל והזיעה שנצטברו בדפנותיו, בדלתות ובכפתורים, וימנע מלהשתמש בו 24 שעות קודם הכשרתו (ובדיעבד שניקה ולא המתין 24 שעות, אין לחוש (ע"י ש"ת תפלה למשה ב, ט)), ואחר כך ידליק את התנור במידת החום הגבוהה ביותר למשך כשעה (קלב).

יב. **פלאטח חשמלית** – הכשרה בכך שינקה אותה היטב, ויערה עליה מים רותחים (קלח) או שייסיקנה למשך חצי שעה (שהיסק דינו כהגעלה. ש"ע תקס, ה). ובנוסף לכך, יעטוף אותה בנייר כסף עבה שאינו עלול להקרע. [ואם אינו מחמם עליה בפסח מאכלים באופן ישיר, מעיקר הדין אין צריך לעוטפה (כדיון ב' קדירות, ע"י כ"ח צב, קג. ושם איירי ב"י, ו"כ"ש בנד"ד שבסותם הוא נס"פ ועבר הכשר מסויים), והמחמיר לעוטפה בכל אופן, תבוא עליו ברכה].

יג. **מיחם חשמלי** – אם מיחם על גבי מכסה המיחם חלה, פיתה, בורקס וכדומה (אפילו פעם אחת), צריך להכשיר את המיחם (ילק"י א"ה ג, תסס), כדלהלן: (1) ימלא בו מים כמעט עד גדותיו, וירתחם, ובשעה שהמים רותחים יפתח את ברז המיחם כדי שהמים יכנסו גם לשם. (2) ירתיח סיר מים, יהפוך את המיחם ויכניס את ראשו לתוך הסיר לפחות עד למקום שהגיעו המים בהרתחה הקודמת (ע"י ש"ע תנב, ו). (ויכניסו באלכסון כדי שיכנסו בו המים. ואם אין לו סיר גדול, אינו חייב להכניס את כל ראש המיחם בבת אחת, אלא יכול להכניס חלק אחר חלק (ש"ע תנא, יא)). – קודם ההגעלה אין צריך להסיר את האבנית שהצטברה במיחם (ע"י מ"ב תנא, כב; הליכ"ש, נד ואור לציון, קיט). (3) יגעיל את מכסה המיחם בתוך סיר מים רותחים, (ואין צריך ללבנו (אור"צ שם; סי' פסח כהלכתו קטו מהרב אלישיב זצ"ל)). – אם קשה להכשיר את המיחם באופן הנ"ל, לא נהגן להשתמש בו בפסח.

יז. אם לעולם לא מיחם חמץ על גבי המיחם או שתמיד הקפיד לחמם החמץ על גבי צלחת זכוכית, אין המיחם צריך הכשר כלל, ודי בכך שהוא נקי (ואם הניח החמץ בשקית וכדו', קשה לסמוך על כך שתמיד השקית היתה שלימה ולא קרועה, ולכן יכשירו כ"ל).

כשרות המאכלים

א. יש לקנות מצרכים כשרים לפסח, ושההכשר יהיה מודפס על גבי האריזה (לא חותמת או מדבקה), ויכשיר מקום שיאחסנם בו. בירה, וויסקי, וודקה טקילה - הינם חמץ גמור. משקאות חריפים, שתיה קלה, אלכוהול (מקורו מ:יין נסך/דגנים/חלב), בשר מעובד (בשר טחון, שניצל, נקניקיות וכדומה), פיצוחים קלויים, אבקת מרק, תבליני תערובת - ברובם הם חמץ וחייבים הכשר לפסח.

ב. **למכור זלא לזרוק!** – ישנם מוצרים שאמנם אין להשתמש בהם ללא הכשר לפסח, אך אין צורך לזרוקם אלא להצניעם יחד עם החמץ ולמוכרם, כגון: אבקת אפיה, אגוזים, אינסטנט פודינג, ארטיק, ג'לי, גלידה, גרעיני חיטה, גריסים, דבש, דייסת קורנפלור (לא דגנים), ויטמינים, חילבה, חרדל, טחינה, מיונו, סילאן, פיצוחים (שאינם קלויים), פירות יבשים, קווקר (גולמי), קטניות (לאשכנזים), קטשופ, קמח, קפה, קקאו, ריבות, ריץ', שוקולד, שמרים, תבלינים טהורים (ב' הסעיפים מפי הרב יוסף זריצקי שלי"ט, א, מומחה לכשרות, 054-8484-044).

ג. **קטניות** – אורז וכל מיני קטניות (אפונה, חמוס, שעועית, פול, עדשים וכדומה), למנהג הספרדים מותרים באכילה בפסח, ובלבד שיזהרו לברור אותם היטב שלא ימצאו בהם חיטים. ונכון לבדוק את האורז שלוש פעמים. והאשכנזים נוהגים שלא לאכול קטניות

ב. שיעור העירוב/שמירתו – טוב להדר לקחת מצה שלימה ותבשיל חשוב, כגון בשר או דגים (מ"ב, ח ויא) בשיעור כזית (27 גרם) ומעלה (ש"ע, ג ו), בפרט בזמן הזה שיש מקררים חשמליים (97א), וראוי לעוטפם כדי שלא יבואו בטעות לאוכלם קודם שיבשלו או יאפו ביום-טוב לצורך שבת (ע"י ש"ע סו ויז ויח).

ג. ברכת זנוסח העירוב – זמן הנחת העירוב הוא החל מליל ערב יום-טוב (דהיינו מיום רביעי בלילה, אך לא לפני כן), עד סמוך לשקיעת החמה למחרת (97ב). בשעה שמניח את העירוב, מחזיקו בידו ומברך: "ברוך אתה ה', אלוקינו מלך העולם, אשר קידשנו במצוותיו, וציונו על אכילת מרור" (ונכון שאחד יברך ויכין לפטור את כולם), ויאכלנו תוך 7 וחצי דקות בלא הסיבה (ש"ע תעה, א; 99) ואין מברכים על המרור "בורא פרי האדמה", מפני שנפטר בברכת הכרפס).

י. מרור – יקח 27 גרם מרור (כזית חסה) ויטביל מקצתו בחרוסת (והמחמיר לשקעו כולו בחרוסת, תבוא עליו ברכה, וינער החרוסת מעליו), ויברך: "ברוך אתה ה', אלוקינו מלך העולם, אשר קידשנו במצוותיו, וציונו על אכילת מרור" (ונכון שאחד יברך ויכין לפטור את כולם), ויאכלנו תוך 7 וחצי דקות בלא הסיבה (ש"ע תעה, א; 99) ואין מברכים על המרור "בורא פרי האדמה", מפני שנפטר בברכת הכרפס).

יא. כורך – יקח כזית מצה (מן המצה השלישית שנשארה בקערה) ויכרוך אותה בכזית מרור (חסה), ויטביל הכריכה בחרוסת, ויאמר: "זכר למקדש פה"ל וכו', ויאכלם ביחד בהסיבה תוך 7 וחצי דקות. (ואם שכח ולא היסב, וקשה עליו לחזור ולאכול, יצא ידי חובה. ואם רוצה להחמיר, תבוא עליו ברכה) (ש"ע תעה, א; 99).

יב. שולחן עורך – יערוך שולחנו ויסעד לבו בשמחה, והחכם עיניו בראשו לבל יאכל יותר מדי, כדי שיאכל לאחר מכן את מצת האפיקומן לתיאבון, ולא תהא אכילתו אכילה גסה (רמ"א תעה, א). ואם רוצה לאכול בהסיבה הרי זה משובח (רמב"ם ז, ח). ויש לומר דברי תורה ולהנעים בקול שירה על השולחן. – אין לאכול בליל הסדר את בשר הזרוע הצלוי שבקערה (ש"ע סס).

יג. צפון – יקח כזית מחצי המצה שהוצפנה ל"אפיקומן" ויחלק לבני הבית, ומאחר ואין המצה מספיקה לכל בני הבית, יתן לכל אחד חתיכה קטנה וישלים השיעור במצות נוספות, ויאכלנה לתיאבון בהסיבה תוך 7 וחצי דקות, ולא יטבלנה בחרוסת או בשאר דברים (ואם לא היסב, וקשה עליו האכילה שנית, אין צריך לחזור ולאכול). ולכתחילה יהא זהיר לאכול האפיקומן (ולומר את ההלל) קודם חצות הלילה (שעה 12:45) (ש"ע תעה, א). [יש מחמירים לאכול כזית נוסף (חמישי), ותבוא עליהם ברכה. ודי שיאכלו ממנו שיעור כשליש מצה (קז), שבמצות עבודת-יד רכות הוא שיעור 26 גרם, ובמצות קשות 14 גרם]. – אסור לאכול אחר האפיקומן, כדי שישאר טעם המצה בפיו (ש"ע תעה, א), אבל מותר לשתות משקים שאינם משכרים (ק"ב).

יד. ברוך – נוטלים ידים ל"מים אחרונים", שוטפים הכוסות, ממלאים יין לכל המסובים, אווזים הכוס ביד ימין ומברכים ברכת המזון (ש"ע תעה, א; ק"ד) [ומזכירים "רצה והחליצנו" ואחר כך "יעלה ויבוא" (ש"ע קפה, ה)]. – בסיום ברכת המזון מברכים ברכת "בורא פרי הגפן" (וזה הכוס השלישית) ומכוונים לפטור את הכוס הרביעית שלאחר מכן (קמח סולת שכא, ו; קסז), ושותים את הכוס בהסיבה.

טו. חלזל – מוזגים כוס יין נוספת (הכוס הרביעית. וטוב להדר לאוחזה בידו (ק"ד)), ומתחילים לומר "הלל" בשמחה ובהתלהבות (ש"ע תפ, א), שהכל הולך אחר החיתום (ובעת אמירת ההלל מותר לשבת, והמחמיר לעמוד תבוא עליו ברכה (ע"י באה"ט תעה, כז; נס)). – ויזהר לסיים ההלל עד חצות הלילה (שעה 12:45) (רמ"א תעה, א) ומכל מקום אם לא סיים קודם חצות, יאמרנו אחר חצות ללא שינוי (ק"ד). – ובסיום ההלל אחר ברכת "מלך מהולל בתשבחות", שותים שיעור רביעית מן הכוס בהסיבה (ולא די ברוב רביעית, בכדי שיתחייב בברכה אחרונה, אלא אם כן שתה שיעור רביעית בכוס השלישית (ק"ה)), ואין מברכים עליה "בורא פרי הגפן" (והאשכנזים נוהגים לברך שוב על היין (רמ"א תפ, א), אם לא עבר זמן חצות (ק"ד)).

טז. גריצה – אחר שעשה האדם את ליל הסדר כהלכתו, ירצה ה' פעלו ותהי משכורתו שלימה מעם ה'. – וכתב מרן בשולחן ערוך (תפ, ב): חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח וביציאת מצרים ולספר בניסים ובנפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו עד שתחטפנו שינה.

שיעור שביעי של פסח

א. עירוב תבשילין – השנה חל יום-טוב שביעי של פסח ביום שישי (כ"א ניסן), ומיד בצאת החג נכנסת שבת. חכמינו ז"ל אסרו לבשל או לאפות ביום-טוב לצורך שבת, והתירו לעשות כן רק על ידי הנחת "עירוב תבשילין" (שולחן ערוך סימן תקכ"א). דהיינו, שהאדם יניח מצה ותבשיל מערב יום-טוב (ביום חמישי) לכבוד שבת, כדי שיהיה ניכר שהוא אינו מתחיל ביום-טוב בבישול ובאפיה לצורך שבת, אלא רק גומר את ההכנות של שבת שכבר התחיל לעשותן מערב יום-טוב (רמ"א סס).

★ הדבר ברור שהעירוב תבשילין אינו מתיר חילול יום-טוב, אלא רק את ההכנה מיום-טוב לשבת, והמלאכות צריכות להעשות באופן המותר ביום-טוב.

ד. חכין כל צרכי שבת – מי שהכין מערב יום-טוב את כל צרכי שבת, מעיקר הדין אינו צריך לעשות עירוב תבשילין בשביל הדלקת הנרות מיר"ט לשבת, אך מכל מקום לכתחילה טוב שיניח עירוב תבשילין בלא ברכה, ויאמר: "בעירוב זה יהיה מותר לנו להדליק הנר מיום-טוב לשבת" (ע"י ש"ע, יט; רעז). ואם מרתחים מים להוסיפם למיחם לכבוד שבת, יש לעשות עירוב תבשילין בברכה.

ה. הקדמת חבישולים – גם כאשר הניח עירוב תבשילין, יש להשתדל לכתחילה להקדים לבשל ביום-טוב בשעה מוקדמת את צרכי השבת, ויסיימם בעוד היום גדול, כך שאילו יזדמנו לו אורחים ביום-טוב יוכל להגיש התבשילים לפנייהם לאכילה. ומכל מקום אם התעכב מחמת איזה אונס, רשאי להמשיך לבשל ביום-טוב עד סמוך לשקיעת החמה (מ"ב, ג) [והחמין שמטמין ביום-טוב לשבת יהיה מבושל לפחות שליש בישול מבעוד יום (מ"ב סס)].

ו. אכילת העירוב – המנהג לאכול את העירוב תבשילין בשבת. במצה ישתמש ללחם משנה בליל שבת ובשבת בבוקר, ובסעודה שלישית יבצע אותה ויאכלנה (מ"ב, מח ויא). ואת התבשיל יכול לאכול כבר בליל שבת (שש"כ פ"ב הערה לה).

ז. נשים/אורחים – אשה שאין לה בעל, אם יודעת, מחוייבת לעשות עירוב תבשילין בעצמה, ואסור לה לסמוך על העירוב של רב העיר (מ"א, יא; קיצושי"ע קב, ו). – וזוג שמתארחים בחג אצל הוריהם וסועדים אצלם, אינם צריכים לערב, ויכולים להדליק נרות שבת בחדר המיוחד להם, וסומכים על העירוב של הוריהם (רעז ורעח).

ח. חכנת שאר צרכים מיום-טוב לשבת – כשהאדם הניח עירוב תבשילין, ואמר: "בזה העירוב יהיה מותר לנו וכו' ולעשות כל צרכינו מיום-טוב לשבת", אזי מותר להדיח הכלים, לערוך השולחן ולהציע המטות מיום-טוב לשבת, וכן לגלול הספר תורה לצורך הקריאה בשבת וכדומה (מ"ב שב, יז; שב).

ט. חבדלה/שהחיינו/ברכת המצות – אין עושים הבדלה בין יום-טוב לשבת בתפילה או בקידוש [שרק ביום-טוב שחל להיות במוצ"ש אומרים באתה בחרתנו, "ותודיענו", והוא דוגמת "אתה חוננתנו" שאומרים במוצ"ש (ש"ע תצא, ב), וגם מבדילים בקידוש בסדר יקנה"ז (שם תעה, א)]. – כמו כן אין מברכים בקידוש ברכת "שהחיינו" (ש"ע תצ, ז), לפי ששביעי של פסח הוא המשך לחג פסח ואינו רגל בפני עצמו (מ"ב שם, ג). – ברכת המצות בשבת זו היא "המוציא", הואיל והלחם אינו מצוי בשוק (ע"י חו"ע ברכות, סד) [ולכן גם מי שאוכל בשבת חמץ שמכר, מברך "המוציא" על המצות].

י. לימוד – בשביעי של פסח אירע נס קריעת ים-סוף (שמות יד, כא ורש"י שם, ה), ולכן יש נוהגים לקום קודם עלות השחר [או בחצות לילה] לקרוא פרשת בשלח (עד "כי אני ה' רופאך") (שמות יג, יז-טו, כז), ויש נוהגים ללמוד סדר לימוד מיוחד (ע"י כה"ח תצ, טב ומבשרת ציון א, לט).

יא. שימוש בחמץ/קטניות בשבת – חמץ שנמכר לגוי, מותר לאוכלו בשבת שלאחר שביעי של פסח [ויזהר שלא יבוא במגע עם כלי הפסח], ואין לאוסרו משום מוקצה (אף שהיה אסור בבין-המשמות של

מוצאי פסח, שאין אומרים מגו דאיתקצאי במוקצה מחמת יום שעבר, וכן אין לחוש לאיסור גזל הגוי במה שהחמץ שייך לו ולא קנוהו ממנו בחזרה (בהיות ובשטר המכירה כותבים שהגוי מרשה למוכרי החמץ לקחת במוצאי הפסח מהחמץ, וישלמו לו אחר כך מחיר החמץ) אך יש לדעת שישנם בתי-דין שאינם כותבים כן בשטר (אור לציון ג, ק), ובאופן שכזה אסור לאכול מהחמץ. וכן הנמנעים מאכילת קטניות בפסח, רשאים לבשלם בשביעי של פסח (הואיל וראויים לאכילה לנוהגים בהם היתר) ולאכולם בשבת (ש"ת יביע אומר ח"ט, נר ח"י לה, א וסי' נה עמ' קסד אות כד). – אבל בשביעי של פסח אסור בשום אופן ליטול מהחמץ (ועובר עליו באיסור, וגם נאסר בהנאה) (ש"ת יחזק דעת ב, סד; קכג), וגם לא יבשל בכלי חמץ מאכלים שאינם חמץ (ספר פסח שחל בשבת י"ז).

ספירת העומר

א. חמץ – מצוה לספור ספירת העומר החל ממוצאי יום-טוב ראשון של פסח (ליל ט"ז בניסן) עד ערב חג השבועות. זמן הספירה הוא בלילה, ואם שכח לספור בתחילת הלילה, יכול לספור כל הלילה עד עלות השחר (ש"ת חפ"ט, א). והמדקדקים סופרים רק משהגיע זמן צאת-הכוכבים, וכן ראוי לעשות (ש"ת, ב). קודם הספירה, מברך: "ברוך... אשר קידשנו במצוותיו, וציונו על ספירת העומר". ומכל מקום אם ספר את העומר בלא ברכה, יצא ידי חובתו, לפי שאין הברכה מעכבת. ומנהגנו לומר: "היום יום אחד לעומר" וכן הלאה (רי"ט) [האשכנזים אומרים: "בעומר" (דמ"א א)].

ב. נשים – נשים פטורות ממצות ספירת העומר, והאיל ויש לספירה זמן קבוע, וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות (מ"ב א), ואם מברכות היו זו ברכה לבטלה. ומכל מקום רשאיות לספור העומר בלא ברכה (מ"ב ש"ט; ר"כ) [ועל פי הקבלה, לא תספורנה כלל, אף בלא ברכה (ש"ת רב פעלים ח"א, סוד ישרים, ב)].

ג. קטנים – מצוה לחנך את הקטנים לספור ספירת העומר בכל יום בברכה. וקטן ששכח לספור איזה לילה בימי הספירה, רשאי להמשיך לספור בברכה משום מצות חינוך [אבל קטן שנעשה ב-מצוה באמצע ימי הספירה, אינו רשאי להמשיך לספור ספירת העומר בברכה, שלא עלו לו ספירותיו בקטנותו, הילכך בכל לילה ולילה יאמר לחזן או לאדם אחר שיתכוין להוציאו בברכה, ואח"כ יספור העומר] (דכ"א).

ד. אכילת קודם הספירה – בימי הספירה, חצי עשה קודם שקיעת החמה, לא יאכל סעודה של פת או עוגה יותר משיעור כביצה (כ-50 גרם), ואפילו התפלל כבר מנחה וערבית, כל עוד לא קיים מצות ספירת העומר. ואם התחיל בסעודה קודם לכן בהיתר, והגיע זמן ספירת העומר, אינו צריך להפסיק מסעודתו לספור העומר, אלא יספור העומר כשיסיים סעודתו. אבל אם התחיל באיסור, כיון שאין טורח כלל להפסיק, פוסק מסעודתו וסופר ספירת העומר (רמ"א וסי' ד' ומ"ב כג, כד וכו'). ומותר להתחיל לשתות ולטעום פירות וכיוצא בזה לפני ספירת העומר, וכן פת או עוגה מותר עד שיעור כביצה (מ"ב רלה, טז; רמ"א).

ה. שכח לספור – אם שכח ולא ספר ספירת העומר אפילו רק לילה אחד, אינו יכול יותר לברך על ספירת העומר, אלא יספור בלא ברכה (ש"ת ח). וכל זה דוקא כששכח לספור גם בלילה וגם ביום, אבל אם נזכר ביום (ואפילו בבין-השמשות) (דל"ח), יספור המנין של אותו היום בלא ברכה (ש"ת ז), ושוב יוכל לספור בלילות שלאחר מכן בברכה (מ"ב לד).

ובבית-כנסת שמצויים אנשים שיתכן שלא ספרו יום אחד, נכון שהחזן יכריז שמכוין בברכתו להוציא ידי חובה מי שהחסיר איזה יום (וכך גם ימנע מלברך ספק ברכה לבטלה). – ומנהג נכון לספור העומר בכל יום בבית-הכנסת בשחרית בלי ברכה, ויועיל לכך שאם איזה אדם שכח לספור העומר בלילה, יספור בשחרית, ואז יוכל להמשיך ולספור בברכה (דל"ח).

ו. ספק – מי שנסתפק אם ספר את העומר בלילה הקודם, או שמסופק אם ספר את המספר הנכון (ובמשך היום לא ספר את המספר הנכון) – יכול לספור מכאן ואילך בברכה (ש"ת ח ומ"ב לו).

ז. ענין לחבירו – מי ששאל אותו חבירו אחר השקיעה: "כמה היום לעומר?", ישיבנו: "אתמול היה כך וכך". לפי שאם יאמר לו: "היום כך וכך" (אע"פ שלא אמר "לעומר" (מ"ב כא)), לא יוכל לברך אחר

כך על ספירת העומר, כיון שכבר ספר והברכה אינה מעכבת. אבל קודם השקיעה יכול לענות בלא שינוי, כיון שאינו זמן הספירה (ש"ת ד). – ומכל מקום אם ענה רק המספר של הלילה, ולא אמר תיבת "היום", יכול לחזור ולספור בברכה (מ"ב כ; רמ"א). וכן אם הגיעו בספירה למספר שבועות (משבוע אחד ואילך), והשיב רק מספר הימים בלא שבועות [שאמר "היום שבע ימים", ולא הוסיף "שהם שבוע אחד"], חוזר וסופר באותו ערב בברכה (מ"ב כב; רמ"א).

מנהגי ימי ספירת העומר

א. פטירת תלמידי רבי עקיבא – בימי ספירת העומר ארע שנפטרו עשרים וארבעה אלף תלמידי רבי עקיבא (יבמות ס"ב), ולכן נוהגים בימים אלו מנהגי אבלות מסויימים על אבלם, כי אין ראוי להרבות בהם בשמחה (מ"ב תצ"ג, ב). וראוי להתחזק בימים אלו בענייני בין אדם לחבירו, אשר היא היתה סיבת פטירתם.

ב. נישואין/אירוסין/ריקודים – המנהג בכל תפוצות ישראל שלא לשאת אשה בימי הספירה מפסח ועד ל"ד לעומר (ש"ת תצ"ג, א; ר"ג), והאשכנזים נוהגים לעשות נישואין ב"ג לעומר (רמ"א ש"ס). ומותר לעשות אירוסין הנקראים בזמנינו "תנאים", בימי הספירה, וימעטו בשמחה, וישירו רק בפה ולא בכלי שיר. אבל ריקודים ומחולות של רשות אסורים בימי הספירה. וריקודים מעורבים אסורים לעולם (מ"ב ג; רמ"א).

ג. שמיעת שירים – נכון להחמיר בימי הספירה שלא לשמוע שירים המלווים עם כלי נגינה אפילו מטייף, אבל שירה בפה דרך הודאה לה' בלא כלי נגינה, מותרת אף בימים אלה. ומכל שכן שמותר להשמיע נעימה בתפילה, או בשעה שעוסק בתורה, וכל שכן בשבתות שבתוך ימי הספירה, ואין להחמיר בזה כלל. ובשמחת מצוה כגון ברית מילה, פדיון הבן, בר מצוה בזמנה, סיום מסכת, הכנסת ספר תורה – מותר לשמוע שירי קודש המלווים בכלי נגינה, כיון שהיא שמחת מצוה (רמ"א).

ד. לבישת בגד חדש – מעיקר הדין מותר ללבוש בימי הספירה בגד חדש שצריך לברך עליו ברכת שהחינו, אך טוב לחוש ממידת חסידות שמיום ראש חודש אייר ואילך ימנע מכן. וכשיש צורך, יש להדר ללבוש הבגד החדש בשבת, ויברך עליו ברכת שהחינו. ובמקום שמחת בר מצוה או ברית מילה, יש להקל בזה בפשיטות (רמ"א). וכן חתן או כלה האמורים להתחתן (בל"ד לעומר למנהג ספרד, או ב"ג לעומר למנהג אשכנז), מותרים לתפור או לקנות מלבושים חדשים, ואין בזה מנהג להחמיר (דמ"א). – ומותר לברך ברכת שהחינו על פרי חדש בימי הספירה (דמ"א וסי' מ"ב ב).

ה. תספורת – פשוט המנהג שלא להסתפר בימי הספירה עד יום ל"ד לעומר בבוקר, ולאחר מכן מותר להסתפר בכל עת שירצה (ש"ת ב) [ולאשכנזים יש מנהגים שונים בזה (עי' רמ"א ש"ס א)]. והנשים אינן בכלל האיסור (דמ"א). והחרדים לדבר ה' נזהרים גם לגבי גילוח הזקן. ויש אנשים שהדבר קשה להם מאוד להמתין כל כך לגילוח הזקן, ולכן נהגו היתר לגלח בראש חודש אייר. ובמקום צורך גדול יש להקל גם בכל ערב שבת [ויעשה שאלת חכם]. ומותר לגזוז צפורנים (דמ"א).

ניתן להשיג את העלון באתר "מאור לפסגה" www.maorlapisga.org

העלון מוקדש לרפואת איתן רפאל בן עדינה, עמרם בן שמחה, יצחק גג בן זינה, שמעון בן גרציה, מרינה בת דינה, יהודית בת חנה, מאיה בת מרים, מסעודה מזל בת קלימה, מרים רוחמה בת מסעודה מזל, מרים רוחמה בת סולטנה, לונה בת סוזן, פרחת בת סוליקה, שושנה בת מלכה, מרים חיה בת מסעודה, נח בן חוה, גרציה בת חנה, אברהם בן חנה, דניאל בן חידסה שיפורה, אילה בת רות, אורי שרגא בן פנינה. **להנצחת** שלמה בן סוזן, רוחמה בת חנה, שלמה בן סולטנה. **זיווג הנזן** לאורטל בת תמר, יעקב בן רוחמה, אביה רחל בת רוחמה, יעקב בן מרינה, אפרת בת זילפה, רונית בת רבקה. **ולעילוי נשמת** שלמה שלומי בן קלוידן אסתר ודוד, סימי בת ימנה, מלקולם מרדכי גדליה בן רחל, יצחק בן מרים, יהודה בן מסעודה, ישועה בן רחל, שלמה בן מרים, עמרם בן שמחה, רחל בת רבקה, שמחה בת לאה, קולט זיינה בת רוזה, מסעודה בת תמו, יהושע בן חנה, מניה בת מרים, רבקה בת מרים, נפתלי בן שמעה, משה שמואל בן אסתר. רבקה חיה בת איז'ה, מרים חייטבאשווילי, חביבה בת ניזמה, משולם בן עבי, שלום בן סוליקה, ר' שמעון בן איז'ה, סעדה בת רחל, דוד בן אסתר, מרסדס בת תמר, מסעוד בן אונשיה, ששון בן שרה, אביה יהושע בן רונית, חיים חי מנחם בן בלנש, יהודה בן שרה, דוד בן דורית, אוריה בן כוכב, יצחק בן רחנה, משה חי בן רינת, רב חיים בן סעדה, שמואל נורברט בן אליס מומה, מרדכי בן סולטנה, ג'ריה בת עסילה, משה בן סעדה, יצחק חיים בן מרסדס, מסעוד בן חנה, מזל בת גוהר וזהבה.